

Тому вважаємо, що керівник експертної установи, крім термінів проведення експертиз, повинен контролювати сам або через керівника структурного підрозділу правильність процесуального оформлення висновку експерта, відповідність застосованих методик сучасним вимогам з метою виявлення вищезазначених недоліків та покращення якості судово-експертного дослідження.

Проте, керівник на підставі принципу незалежності експерта не вправі втручатися в процес експертного дослідження, нав'язувати свою точку зору по суті проведених досліджень, давати вказівки, що спонукають до певних висновків, зобов'язувати експерта надати певний висновок, а також відстороняти його від проведення призначеної експертизи. Керівник може робити зауваження лише методичного характеру, що стосуються вибору певної методики дослідження, застосування окремих технічних засобів та надавати інші рекомендації щодо покращення результатів експертного дослідження.

Ці положення, у разі їх включення у відповідні відомчі нормативні акти, закріплять обов'язкові дії керівника експертного закладу щодо контролю якості судово-експертних досліджень, а також вплинуть на визначення його правового статусу.

Список бібліографічних посилань: 1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ М-ва юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 02.10.2017). 2. Про затвердження Положення про науково-консультативну та методичну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України: наказ М-ва юстиції України від 27 берез. 2012 р. № 470/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0460-12> (дата звернення: 02.10.2017). 3. Про затвердження Порядку проведення рецензування висновків судових експертів та висновків експертних досліджень: наказ М-ва юстиції України від 25 трав. 2015 р. № 775/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0605-15> (дата звернення: 02.10.2017). 4. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 17 лип. 2017 р. № 591. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17> (дата звернення: 02.10.2017). 5. Белкин Р. С. Курс криминалистики. Частные криминалистические теории: в 3 т. Т. 2. М.: Юристъ, 1997. 464 с. 6. Белкин Р. С., Педенчук А. К. Понятие экспертных ошибок и их классификация // Общетеоретические, правовые и организационные основы судебной экспертизы: сб. науч. тр. М.: ВНИИСЭ, 1987. С. 59–66. 7. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. М.: Норма, 2007. 480 с. 8. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. М.: Норма, 2005. 656 с.

Одержано 07.10.2017

УДК 343.98

Анатолій Федотович ВОЛОБУЄВ,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін та судових експертиз
Донецького юридичного інституту МВС України

ЩОДО СИСТЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Згадуючи видатного криміналіста професора М. В. Салтевського, потрібно відзначити, що він був надзвичайно чутливим до нових тенденцій у розвитку криміналістики, формуванню нових фундаментальних наукових установок та уявлень, які сприймаються науковим співтовариством. Ще в 1996 р. він висловив своє бачення системи криміналістики, яке суттєво відрізнялося від традиційного. Зокрема, він зауважив, що сучасний розвиток

криміналістики та інформаційно-діяльнісний підхід дозволяють представити систему науки криміналістики у вигляді шести блоків (розділів, частин):

- 1) методологічні основи криміналістики;
- 2) механізм вчинення злочину і виникнення криміналістичної інформації;
- 3) джерела криміналістичної інформації;
- 4) засоби і методи збирання та подання криміналістичної інформації при розслідуванні злочинів;
- 5) криміналістична тактика;
- 6) криміналістична методика розслідування окремих на них видів злочинів [1].

При всій дискусійності висловленої точки зору вона мала під собою солідну наукову основу. Справа у тім що на той час вже суттєво змінилася парадигма криміналістики як самостійної юридичної науки. При визначенні її предмета були зроблені акценти не на змісті криміналістики (науки про планування й організацію розслідування, технічних засобах, прийомах і т. д.), а на функціональній стороні двох видів діяльності, які виступають об'єктом вивчення криміналістики: злочинна діяльність; слідча діяльність. Зокрема, панівним серед криміналістів стало положення, що вивчення злочину, способів його вчинення і приховання, обставин, що сприяють або перешкоджають його здійсненню, є фундаментом для всієї системи криміналістики. Саме знання про злочин були тією необхідною умовою, що уможливило розробку засобів і методів боротьби зі злочинністю [2].

З урахуванням сучасних уявлень про предмет науки як сукупності певних закономірностей дійсності, був зроблений висновок про те, що криміналістика має своїм предметом, насамперед закономірності, що виявляються при вчиненні злочинів і діяльності щодо їх розслідування:

- закономірності, що виражаються в механізмі вчинення злочинів і слідоутворенні;
- закономірності, що виявляються в діяльності органу досудового розслідування, спрямованої на встановлення істини (збиранні, дослідженні, оцінці і використанні доказів).

Саме істотні, стійкі і повторювані зв'язки і залежності (закономірності) між окремими рішеннями, діями і вчинками, а також явищами і процесами цікавлять, насамперед, криміналістику, на підставі чого потім формулюються її теоретичні положення і практичні рекомендації.

Концепція предмета криміналістики як певних закономірностей, що виявляються при вчиненні злочинів і при їхньому розслідуванні, обумовлює необхідність їх «відстеження» на рівні складових частин науки. Беручи за основу вказаний підхід до предмету криміналістики, який приймається і розділяється науковим співтовариством, та аналізуючи сучасний зміст її складових частин можна прийти до наступних можливих висновків.

1. Закономірності механізму злочину повинні знайти відображення у вченні про спосіб злочину і його зв'язку з іншими елементами («загальна теорія»), а також у криміналістичних характеристиках злочинів окремих видів («методика»).

2. Закономірності виникнення інформації про злочин і його учасників, у частині матеріальних слідів повинні знайти відображення в трасології як складової частини «техніки», а в частині слідів ідеальних (сприйняття, запам'ятовування, відтворення) у тактику проведення відповідних слідчих дій («тактика»).

3. Закономірності збирання, дослідження, оцінки і використання доказів логічно було б описувати в зв'язку з застосуванням технічних засобів («техніка»), тактичних прийомів проведення слідчих дій («тактика»), а також викладу особливостей розслідування злочинів окремих видів або груп («методика»).

У результаті такого аналізу існуюча система криміналістики виглядає логічно небездоганною. Очевидно саме у зв'язку з цим у підручниках і навчальних посібниках автори, як правило, уникають визначення складових частин криміналістики через указівку на досліджувані ними закономірності. Перевага віддається традиційному підходові – указівці на їхній зміст. Але стає усе більш очевидним, що такий похід уже не відбиває сучасний рівень розвитку криміналістики. Варто брати до уваги і те, що історично сформовані назви структурних частин криміналістики, так само як і віднесення до їхнього змісту певних положень, носять у відомій мірі умовний характер. Нерідко саме ця обставина породжує дискусії щодо того, у якому розділі криміналістики необхідно розглядати те або

інше положення або вчення (версії і планування розслідування, ознаки зовнішності людини і їхнє використання при розслідуванні злочинів, криміналістичну характеристику злочинів і деякі інші).

На наш погляд, у сучасних умовах уявлення про систему криміналістики потребують коректування в тісному зв'язку з вченням про її предмет. Адже категорії «предмет науки» і «система науки» взаємозалежні. Визначальне значення в цьому взаємному зв'язку має предмет – частина (сторона) об'єктивної дійсності, на яку звернене пізнання. Система науки являє собою певним чином структуроване знання про предмет. Таким чином, складові частини змісту науки (система) значною мірою визначається структурою предмета. І тому викладені М. В. Салтевським міркування щодо системи криміналістики заслуговують на увагу і ретельний аналіз з урахуванням сучасних тенденцій розвитку науки.

Список бібліографічних посилань: 1. Салтевський М. В. Криміналістика: учеб. пособие. М., 1996. С. 21. 2. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Т. 1. М., 1997. С. 117.

Одержано 23.10.2017

УДК 343.08

Василь Васильович КІКІНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
криміналістики та судової експертології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2241-6384>

ЩОДО ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Значущим елементом криміналістичної характеристики будь-яких злочинів є обстановка протиправних діянь. Не складають виключення злочини, пов'язані з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі (далі – АПК).

Одним із елементів обстановки такого роду злочинів є характеристика такої галузі економіки України, як АПК. Він є одним з найважливіших секторів економіки країни, головним завданням якого є стійке забезпечення населення продуктами харчування в необхідному асортименті і належної якості. В агрокомплексі країни задіяні близько 1/4 основних виробничих фондів і працюючого населення, виробляється близько 1/5 валової продукції і валової доданої вартості. Вітчизняний агропродовольчий ринок більш як на дві третини формується за рахунок продовольства і товарів, що виробляються із сільськогосподарської сировини [1, с. 10]. Його структура виглядає так:

- 1) виробництво продовольчих ресурсів (сировинна ланка, тобто сільське господарство);
- 2) промисловість із переробки продовольчих ресурсів;
- 3) виробництво засобів виробництва для підприємств АПК;
- 4) заготівля, транспортування, зберігання і реалізація продовольчої продукції;
- 5) управління, підготовка кадрів, наукові дослідження [2, с. 66].

Слід зазначити, що погані умови трудової діяльності в агрокомплексі України (відсутність соціальної захищеності працівників сільгоспідприємств державної форми власності, низька заробітна плата і багато інших негативних чинників) викликають неконкурентоспроможність вказаного сектору економіки й держави загалом на зовнішньому ринку та створюють основу для подальшого занепаду агропродовольчої ланки, що тягне за собою низький рівень виробництва для задоволення народних потреб саме національною продукцією.

У зв'язку з наведеним створюються та впроваджуються у практичне життя цільові програми з фінансової підтримки суб'єктів господарської діяльності, що, у свою чергу, пробуджує інтерес пересічних громадян, які проживають здебільшого в сільській місцевості,